

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर

पाठ्यक्रम (Syllabus) परीक्षा 2025

कक्षा-9

विषय : संस्कृत (तृतीय भाषा) (71)

परीक्षा	समय (घंटे)	प्रश्न-पत्र के लिए अंक	पूर्णांक
सैद्धान्तिक	3.15 होरा:	100	100

क्र. सं.	अधिगम क्षेत्र	अंकभार
1.	अपठितावबोधनम्	15
2.	रचनात्मकम् कार्यम्	25
3.	व्याकरणम्	25
4.	पठितावबोधनम् (शेमुषी प्रथमो भागः)	35
	कुल	100

पुस्तक का नाम : शेमुषी प्रथमो भागः

इकाई संख्या	विषयवस्तु	अंकभार
1. अपठितावबोधनम्		10 + 5 = 15
	(क) 80-100 शब्द परिमितः सरल अपठित गद्यांशः	
	(i) शीर्षक दानम्	01
	(ii) एकपदेन उत्तरम्	$\frac{1}{2} \times 4 = 02$
	(iii) पूर्णवाक्येन उत्तरम्	$1 \times 3 = 03$
	(iv) अनुच्छेदाधारितं भाषिक कार्यम्	$1 \times 4 = 04$
	(ख) 40-50 शब्द परिमितः सरल अपठित गद्यांशः	
	(i) एकपदेन उत्तरम्	$\frac{1}{2} \times 2 = 01$
	(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरम्	$1 \times 2 = 02$
	(iii) अनुच्छेदाधारितं भाषिक कार्यम्	$1 \times 2 = 02$
	भाषिक कार्यम् इत्येनम् अभिप्रेतम् अस्ति	
	(i) वाक्ये कर्तृ-क्रिया पदचयनम्	
	(ii) कर्तृ क्रिया अन्वितिः	
	(iii) विशेषण विशेष्यः अन्वितिः	
	(iv) संज्ञास्थाने सर्वनामप्रयोगः अथवा सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	
	(v) पर्यायं विलोमं वा पदं दत्त्वा अनुच्छेदे दत्तं पदचयनम्	

2. रचनात्मकं कार्यम्		25
	(i) संकेताधारित अभिनन्दनपत्रम्/वर्धापनपत्रम्/निमन्त्रणपत्रम्/ प्राचार्य प्रति प्रार्थना-पत्रम्	5
	(ii) संकेताधारितः वार्तालापः अथवा अनुच्छेदलेखनम्	5
	(iii) संकेताधारितं चित्रवर्णनम्	5
	(iv) कथाक्रम संयोजनम् (क्रमरहितानाम् अष्टवाक्यानां क्रमपूर्वक संयोजनम्)	04
	(v) अनुवाद कार्यम्-हिन्दीभाषायाः अष्टवाक्येषु षड्वाक्यानां संस्कृते अनुवादः	06
3. व्याकरणम्	बहुविकल्पात्मकप्रश्नाः, रिक्तस्थानपूर्तिः, अतिलघूत्तरात्मक प्रश्नाः, लघूत्तरात्मक प्रश्नाः च	25
	(i) वाक्येषु अनुच्छेदे वा सन्धिकार्यम् (सन्धि, सन्धि विच्छेदः) (क) स्वरसन्धिः दीर्घः, गुणः, वृद्धिः, यण् (ख) विसर्ग सन्धि—विसर्गस्य उत्त्वं, रत्वं, लोपः, विसर्गस्थाने (श् ष् स्)	2 2
	(ii) समास ज्ञानम्—तत्पुरुषः, द्विगुः, बहुव्रीहिः, समासानाम् सामासिक पद निर्माणम्, समासविग्रहं च	3
	(iii) कारकम्—उपपदविभक्तीनाम् प्रयोगाः, अनुच्छेदे, वाक्येषु वा द्वितीयातः सप्तमी— विभक्तिपर्यन्तम् सामान्य परिचयः	3
	(iv) प्रत्ययाः—तुमुन्, क्त्वा, ल्यप्, क्त, क्तवत्, शतृ, शानच्, टाप्, तमप्, तरप्	3
	(v) धातु रूपाणिः—लट्, लोट्, लृट्, लङ्, विधिलिङ्लकारेषु परस्मैपदिनः—भू, पठ्, हस्, नम्, गम् (गच्छ्), अस्, हन्, क्रुध्, नश्, नृत्, इष्, पृच्छ्, कृ, ज्ञा, भक्ष्, चिन्त्, इत्यादयः। आत्मनेपदिनः—सेव्, लभ्, रुच्, मुद्, याच् (केवलं लट्लकारे) उभयपदिनः—नी, ह्, (हर्) भज्, पच्।	3
	(vi) शब्दरूपाणि पुल्लिङ्गः अजन्ताः— अकारान्ताः (बालकवत्) इकारान्ताः (कविवत्) उकारान्ताः (साधुवत्)	3

	ऋकारान्ताः (पितृ, धातृ, वत्) हलन्ताः—राजन्, भवत् आत्मन्, विद्वस्, गच्छत् स्त्रीलिङ्गः अजन्ताः— आकारान्ताः (रमावत्) इकारान्ताः (मतिवत्) ईकारान्ताः (नदीवत्) ऋकारान्ताः (मातृवत्) नपुंसकलिङ्गः अजन्ताः— अकारान्ताः (फलवत्) उकारान्ताः (मधुवत्)	
	(vii) संख्यावाचक शब्दाः एक, द्वि, त्रि, चतुर, पञ्चन्	2
	(viii) सर्वनाम शब्दाः (क) यत्, तत्, किम्, इदम् (त्रिषु लिङ्गेषु) (ख) अस्मद्, युष्मद्	2
	(ix) उपसर्गाः— सामान्यपरिचयः	2
4. पठितावबोधनम्—(शेमुषी प्रथमो भागः)		35
	(i) पाठ्यपुस्तकात् बहुचयनात्मक प्रश्नाः	$1 \times 7 = 7$
	(ii) पाठ्यपुस्तकात् अंशद्वयम्—(एकः गद्यांशः, एकः पद्यांशः) (क) एकपदेन उत्तरम् $\frac{1}{2} \times 2 = 1$ (ख) पूर्णवाक्येन $1 \times 2 = 2$ (ग) भाषिककार्यम् $1 \times 2 = 2$	$5 + 5 = 10$
	(iii) पाठ्यपुस्तकात्—पद्यांशस्य हिन्दीभाषायाम् सप्रसङ्गम् भावार्थलेखनम्	3
	(iv) पाठ्यपुस्तकात् एकस्य गद्य पाठस्य हिन्दी भाषायां सार-लेखनम् (द्वयोः एकस्य)	4
	(v) प्रश्ननिर्माणम् (चत्वारः)	$1 \times 4 = 4$
	(vi) एकस्य पद्यस्य अन्वयलेखनम्	2
	(vii) पाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयलेखनम्	3
	(viii) शब्दार्थलेखनम् (चतुर्णाम्)	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

निर्धारित पुस्तक — शेमुषी प्रथमो भागः